

Рейтинговий звіт SUMY 001-002 short про оновлення кредитного рейтингу

Об'єкт рейтингування:	м. Суми
Тип рейтингу:	довгостроковий кредитний рейтинг за Національною рейтинговою шкалою
Рейтингова дія:	оновлення
Дата визначення:	16.10.2008 р.
Дата оновлення:	21.04.2009
Рівень кредитного рейтингу:	uaA-
Прогноз:	стабільний

Наданий у результаті рейтингового аналізу кредитний рейтинг визначено за Національною рейтинговою шкалою, на що вказують літери ua у позначці кредитного рейтингу. Національна рейтингова шкала дозволяє виміряти розподіл кредитного ризику в економіці України без урахування суверенного ризику та призначена для використання емітентами цінних паперів, позичальниками, фінансовими установами, посередниками та інвесторами на фінансовому ринку України

Висновок рейтингового агентства щодо кредитного рейтингу позичальника

Кредитний рейтинг позичальника ґрунтується на результатах аналізу протягом 2008 року економічних та фінансових показників, даних щодо демографічної ситуації, стану ринку праці, інформації відносно боргових зобов'язань міста, наявної у розпорядженні комунальної власності, та перспективних планах на майбутнє. Кредитний рейтинг ґрунтується на інформації, наданій самим об'єктом рейтингової оцінки, а також на іншій інформації, що є в розпорядженні рейтингового агентства та вважається надійною.

Кредитний рейтинг ґрунтується на інформації, наданій самим об'єктом рейтингової оцінки, а також на іншій інформації, що є у розпорядженні рейтингового агентства та вважається надійною. Рівень кредитного рейтингу залежить від якості, однорідності та повноти інформації, що є у розпорядженні рейтингового агентства.

Історія кредитного рейтингу

Дата	16.10.2008	21.04.2009
Рівень кредитного рейтингу	uaA-	uaA-
Прогноз	стабільний	стабільний
Рейтингова дія	визначення	оновлення

Позичальник або окремий борговий інструмент з рейтингом uaA характеризується високою кредитоспроможністю порівняно з іншими українськими позичальниками або борговими інструментами. Рівень кредитоспроможності означає чутливість до впливу несприятливих комерційних, фінансових та економічних умов.

Стабільний прогноз вказує на відсутність на поточний момент передумов для зміни рейтингу протягом року.

Знаки + або - позначають проміжні категорії (рівні) рейтингу відносно основних категорій (рівнів).

Рівень кредитного рейтингу м. Сум підтримується:

- високим рівнем виконання у 2008 році уточненого річного плану за доходами загального фонду бюджету міста без урахування трансфертів – 102,7% та помірним у I кварталі 2009 року – 23,4%;
- відсутністю прямого боргу Сумської міської ради станом на 01.01.2009 року та низьким рівнем його запланованого зростання у майбутньому: у разі розміщення у повному обсязі облігацій внутрішньої місцевої позики, пряме боргове навантаження складатиме 11,7% від запланованого на 2009 рік обсягу доходної частини міського бюджету без урахування трансфертів;
- збереженням позитивної динаміки розвитку промислового комплексу міста у 2008 році: індекс промислового виробництва склав 114,7%; обсяг реалізації промислової продукції 2008 році збільшився, порівняно з 2007 роком, на 44,9% до 5,7 млрд. грн., що у розрахунку на одного мешканця було на 22,1% більше, ніж у середньому по країні.

Рівень кредитного рейтингу м. Сум обмежується:

- залежністю бюджету міста від одного платника податків (ВАТ «СМНВО імені Фрунзе»), що за підсумками 2008 року формував близько 12% доходної частини загального фонду бюджету без урахування трансфертів;
- уповільненням темпів зростання доходної частини бюджету міста у 2009 році, що зумовлюється негативними наслідками кризових явищ в економіці України;
- обмеженими можливостями щодо наповнення бюджету розвитку у зв'язку з погіршенням ситуації на ринку нерухомості;
- високим рівнем зношеності, об'єктів інженерної, транспортної інфраструктури та житлового фонду міста, необхідністю здійснення значних капітальних вкладень у їхнє відновлення.

Резюме

Соціальна сфера та економіка міста

Основні соціально-економічні показники м. Сум у 2005-2008 рр. наведено нижче у таблиці.

Основні показники соціально-економічного розвитку м. Сум¹ у 2005-2008 рр.

Показник	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік	Темп зростання/відхилення, порівняно з 2007 роком/відповідним періодом 2007 року
Чисельність наявного населення, тис. осіб (станом на кінець звітного періоду), тис. осіб	282,8	281,3	278,6	276,8	на 1,8 тис. осіб менше
Рівень зареєстрованого безробіття, %	2,1	1,7	1,2	2,0	на 0,8 в.п. більше
Середньомісячна заробітна плата, грн.	825,0	1 039,0	1 317,0	1 748,0	132,7
Заборгованість з виплати заробітної плати, млн. грн. (станом на кінець звітного періоду)	4,7	3,4	2,3	8,7	378,3
Обсяг реалізації продукції у відпускних цінах, млн. грн.	2 942,6	3 046,3	3 930,9	5 695,5	144,9
Темпи зростання обсягів промислового виробництва у порівнянних цінах, %	117,0	103,1	113,4	114,7	X
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	369,7	491,5	847,0	468,8 ²	116,2
Прямі іноземні інвестиції, млн. доларів США (станом на кінець звітного періоду)	126,1	106,4	121,7	89,4	73,5
Зовнішньоторговельний товарооборот, млн. доларів США	594,8	531,9	712,4	991,0	139,1
Введено в експлуатацію житла, тис. кв. м	68,0	58,7	86,4	76,1	88,1
Обсяг роздрібного товарообороту, млн. грн.	961,1	1 185,0	1 628,0	1 581,6 ³	145,4

Джерело: дані Сумської міської ради

¹ Тут і далі. Деякі кількісні дані, які аналізуються у звіті, наведено після відповідного округлення. У зв'язку з цим значення одних і тих же показників, які наводяться у звіті більше одного разу, можуть не збігатися, а підсумкові значення окремих показників можуть не відповідати арифметичній сумі їх складових

² 9 місяців відповідного року

³ 9 місяців відповідного року

Населення міста, трудові ресурси та ринок праці

Чисельність наявного населення м. Суми протягом 2008 року скоротилась на 1,8 тис. осіб і станом на 01.01.2009 року склала 276,8 тис. осіб. Як і у попередніх періодах, чисельність наявного населення міста зменшилась за рахунок природного та механічного скорочення.

Протягом звітної періоду у м. Суми відбулося збільшення рівня офіційно зареєстрованого безробіття, показник якого станом на 01.01.2009 року склав 2,0% та був на 1,0 в. п. меншим, ніж у середньому по країні.

Середньомісячна заробітна плата у м. Суми протягом 2008 року збільшилась на 32,7% і склала 1 748 грн., що було на 3,2% менше, ніж у середньому по країні.

Як і у попередньому періоді, темп зростання оплати праці у м. Сумах у 2008 році поступався відповідному показнику по країні в цілому. Збереження тенденції відставання темпів зростання оплати праці у місті від відповідних показників по країні негативно впливатиме на темпи зростання доходної частини загального фонду бюджету міста, понад 75% якої формує податок з доходів фізичних осіб.

Фонд заробітної плати штатних працівників облікового складу м. Сум у 2008 році збільшився, порівняно з 2007 роком, на 35,2% і склав 2,4 млрд. грн. З огляду на найбільшу кількість зайнятих, бюджетоформуючими видами економічної діяльності у м. Сумах є «Промисловість», «Освіта» та «Державне управління», сукупна питома вага яких у структурі фонду оплати у 2008 році складала близько 60%. Враховуючи той факт, що податок з доходів фізичних осіб формує понад 75,0% доходів загального фонду бюджету міста без урахування трансфертів, можна зазначити, що бюджету міста Суми характерний помірний рівень галузевої диверсифікації податкових надходжень.

У зв'язку з загостренням кризових явищ у економіці країни, обсяг заборгованості з виплати заробітної плати у м. Сумах протягом 2008 року збільшився у 3,8 рази і станом на 01.01.2009 р. склав 8,7 млн. грн. При цьому, порівняно з показником станом на 01.07.2008 р., обсяг заборгованості з виплати заробітної плати станом на 01.01.2009 р. збільшився у 3,2 рази. Співвідношення обсягу заборгованості з виплати заробітної плати з середньомісячним розрахунковим фондом оплати праці у місті за підсумками 2008 року є помірним та складає 4,4%.

Промисловість

Промисловість є провідною галуззю економіки м. Суми. Виробничу діяльність у місті здійснюють понад 50 великих і середніх промислових підприємств. Обсяг реалізації промислової продукції підприємствами міста у 2008 році збільшився, порівняно з 2007 роком, на 44,9% і склав 5,7 млрд. грн., що у розрахунку на одного мешканця було на 22,1% більше, ніж у середньому по країні.

На відміну від багатьох промислових міст, а також країни в цілому, промисловий комплекс м. Суми у 2008 році демонструє збільшення обсягів виробництва. Виробнича спеціалізація м. Суми багато в чому визначається машинобудівною галуззю, а відтак динаміка виробництва підприємств машинобудівного комплексу значною мірою формує загальноміські показники. Машинобудівна галузь м. Суми представлена підприємствами важкого машинобудування п'ятого рівня технологічного укладу, які виявилися менш вразливими до кризових явищ в короткостроковій перспективі.

Незважаючи на кризові явища у економіці України, які проявлялися, зокрема, і у суттєвому зменшенні обсягів виробництва і реалізації промислової продукції, ВАТ «СМНВО ім. М.В. Фрунзе», визначальне підприємство машинобудівного комплексу міста, за підсумками 2008 року збільшило обсяг виробництва на 43,6% у тому числі темп зростання обсягу виробництва у IV кварталі 2008 року склав 201,9%. ВАТ «СМНВО ім. М.В. Фрунзе» продовжує залишатися найбільшим роботодавцем у м. Суми (за підсумками 2008 року на підприємстві працювало 15,1 тис. осіб) та, відповідно, найбільшим платником податків та зборів до місцевого бюджету. У 2008 році підприємство перерахувало до бюджету міста 48,9 млн. грн., що становило 12,3% доходної частини загального фонду бюджету міста без урахування трансфертів за відповідний період.

Водночас відбулося суттєве погіршення результатів діяльності ВАТ «Суміхімпром», визначального підприємства хімічної промисловості міста. Зокрема у 2008 році, темп росту обсягу виробництва продукції склав 87,1%, у тому числі у IV кварталі минулого року – 27,1%. При цьому, у 2008 році, підприємство перерахувало до бюджету міста Суми 18,7 млн. грн., або 4,7% доходної частини загального фонду бюджету міста без урахування трансфертів. Водночас, за підсумками 2008 року у підприємства виникла заборгованість перед місцевим бюджетом з плати за землю обсягом 1,1 млн. грн.

Зважаючи на те, що сукупна питома вага найбільших за обсягами відрахувань до місцевого бюджету податків та зборів підприємств машинобудівного комплексу складає близько 20,0%, а підприємств хімічної промисловості – близько 10% доходної частини загального фонду без урахування трансфертів, бюджету м. Суми характерний помірний рівень галузевої диверсифікації джерел наповнення доходної частини загального фонду. Водночас для доходної частини загального фонду бюджету м. Суми без урахування трансфертів характерний високий рівень концентрації джерел надходження від одного платника податків – ВАТ «СМНВО імені Фрунзе».

Зовнішньоторговельний товарооборот, що характеризує рівень включення міста у світогосподарські процеси та визначає його місце і роль у системі міжнародної торгівлі, у м. Сумах у 2008 році збільшився на 39,1% і склав 991 млн. дол. США, що у розрахунку на одного мешканця було на 8,3% більше, ніж у середньому по країні.

Промисловим підприємствам м. Сум притаманна експортна орієнтованість, що, зокрема, підтверджується високим рівнем співвідношення обсягів товарного

експорту з обсягами реалізації промислової продукції у 2004-2007 рр. та у I півріччі 2008 року.

Інвестиційна активність та капітальне будівництво

Протягом 9 місяців 2008 року у м. Сумах було освоєно інвестицій в основний капітал обсягом 468,8 млн. грн., що у розрахунку на одного мешканця склало 57,1% середнього показника по країні.

Під впливом наслідків світових кризових явищ відбулося уповільнення інвестиційної активності підприємств міста, що призвело до зменшення питомої ваги власних коштів підприємств у структурі інвестицій у основний капітал. Слід також зазначити, що зростання надходжень до бюджету розвитку спеціального фонду бюджету м. Суми вплинуло на збільшення питомої ваги інвестицій у основний капітал, освоєних за рахунок коштів місцевого бюджету.

У 2008 році у м. Суми було введено до експлуатації 76,1 тис. кв. м. житла, що у розрахунку на 1 000 осіб наявного населення було на 20,8% більше, ніж у середньому по країні. Порівняно з 2007 роком, обсяг уведеного в експлуатацію житла у м. Суми у 2008 році зменшився на 12%.

Слід зазначити, що сприятливі умови функціонування підприємств будівельної галузі має важливе значення як для соціально-економічного розвитку міста, так і для його фінансово-бюджетної забезпеченості. Зокрема у 2008 році такі види економічної діяльності як «Будівництво» та «Операції з нерухомістю» формували 10,3% фонду оплати праці у місті та забезпечували робочими місцями більше ніж 11,2% трудових ресурсів міста. А відтак збереження та посилення негативних тенденцій на ринку нерухомості суттєво уповільнюватиме темпи зростання доходної частини бюджету міста.

Незважаючи на наявність у Сумах виробничих потужностей, що сприяє нарощуванню капітальних вкладень нерезидентів у економіку міста, динаміка надходжень прямих іноземних інвестицій протягом аналізованого періоду не була стабільною. Станом на 01.01.2009 р. в економіку м. Сум було залучено 89,4 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що у розрахунку на одного мешканця складало 41,7% середнього показника по країні. Порівняно з початком 2008 року, обсяг залучених прямих іноземних інвестицій станом на 01.01.2009 р. зменшився на 26,5%.

Іноземний капітал відіграє важливе значення у господарському комплексі міста, оскільки одні з найбільших підприємств-платників податків та зборів до місцевого бюджету засновані з використанням іноземного капіталу.

Торгівля, громадське харчування та сфера послуг

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств і організацій м. Суми за підсумками 9 місяців 2008 року склав 1,6 млрд. грн. (на 45,4% більше, ніж у відповідному періоді минулого року), що у розрахунку на одного мешканця було на 48,7% більше за середнє значення по країні.

Розвиток торгівлі у м. Сумах впливає на наповнення доходної частини місцевого бюджету. Зокрема, протягом 2008 року від сплати ринкового збору до бюджету міста надійшло 4,2 млн. грн. (104,9% річного плану), що становить 1,0% доходної частини загального фонду бюджету міста без врахування трансфертів за відповідний період.

Житлово-комунальне господарство міста

Загальний обсяг заборгованості населення за житлово-комунальні послуги станом на 01.01.2009 р. складає 52,8 млн. грн. Обсяг простроченої заборгованості населення за житлово-комунальні послуги станом на 01.01.2009 р. склав 26,2 млн. грн., що у розрахунку на одного мешканця є помірним (94 грн.)

Слід зазначити, що постійне зростання вартості енергоносіїв, у тому числі для населення та бюджетних установ міста призводить до додаткового навантаження на бюджет міста як у зв'язку з компенсаційними виплатами підприємствам житлово-комунального комплексу, так і прямим фінансуванням вартості енергоносіїв для бюджетних організацій.

Для міста продовжують залишатися актуальними проблеми високого рівня зносу основних засобів, у тому числі житлового фонду, об'єктів інженерної та транспортної інфраструктури міста, оновлення яких вимагає значних капітальних вкладень у житлово-комунальну сферу. Крім цього, існує необхідність покращення фінансового стану підприємств, які забезпечують життєдіяльність міста, шляхом підтримки тарифів на житлові та комунальні послуги на економічно обґрунтованому рівні. Незважаючи на те, що тарифи на житлово-комунальні послуги протягом 2008 року зросли, рівень покриття ними окремих видів послуг продовжує залишатися меншим за 100,0%.

У 2008 році у межах реалізації Концепції Державної програми розвитку міського електротранспорту до бюджету м. Сум було передбачено надходження субвенції з Державного бюджету на придбання тролейбусів для комунального електротранспорту обсягом 2,7 млн. грн. (фактично до бюджету міста кошти не надійшли).

Комунальна власність

З метою наповнення бюджету розвитку, за рахунок якого здійснюються капітальні вкладення місцевого бюджету, місто щорічно виставляє на приватизацію майно,

яке перебуває в комунальній власності. Перелік об'єктів комунальної власності міста, що підлягають приватизації, затверджується рішенням міської ради. При цьому визначення ціни об'єкта здійснюється за методикою оцінки вартості майна, затвердженої Кабінетом Міністрів України. Протягом 2008 року до бюджету розвитку спеціального фонду бюджету м. Сум від відчуження майна надійшло 21,3 млн. грн. Річний план за надходженнями було перевиконано у 2,3 рази.

До бюджету розвитку спеціального фонду бюджету м. Сум у 2008 році надійшло коштів від реалізації земельних ділянок загальним обсягом 1,1 млн. грн. (19% уточненого річного плану). Серед іншого, це пов'язано з юридичною неврегульованістю питання щодо проведення земельних аукціонів у I півріччі 2008 року, а також з уповільненням попиту на земельні активи у зв'язку з фінансово-економічною кризою у країні.

Міська влада активно використовує земельні та майнові активи для наповнення загального фонду бюджету міста. У 2008 році до бюджету міста надійшло 54,1 млн. грн. плати за землю та плати за оренду цілісних майнових комплексів (13,6% доходної частини загального фонду бюджету міста без урахування трансфертів). У 2008 році з метою збільшення надходжень до міського бюджету у 2008 році відбувалися зміни орендних ставок на землю, а також було прийнято рішення Сумської міської ради №1571-МР від 28 травня 2008 року «Про затвердження розмірів відсотків від грошової оцінки землі, що застосовується для обчислення орендної плати за користування земельними ділянками на території м. Суми».

Можна прогнозувати, що тенденція до падіння попиту на земельні ділянки та комунальне майно спричинена загальною негативною макроекономічною динамікою у країні, яка була частково характерна для м. Суми у 2008 році, збережеться і у 2009 році. Зокрема у 2009 році до бюджету розвитку планується акумулювати 12,6 млн. грн. (56,3% від фактичного виконання у 2008 році). Від відчуження майна планується залучити 8,8 млн. грн., при цьому до загальної розрахункової вартості об'єктів не включено об'єкти, що планується виставити на аукціон у зв'язку з неможливістю передбачити точну ціну продажу зазначених об'єктів, оскільки вони знаходяться у занедбаному стані.

Бюджет міста

Агрегований бюджет м. Суми за 2006-2008 рр. наведено нижче.

Бюджет м. Суми протягом 2006-2008 рр. у форматі бюджетного балансу, тис. грн.

ПОКАЗНИК	2006 Загальний фонд	2006 Спеціаль- ний фонд	2006 Разом	2007 Загальний фонд	2007 Спеціаль- ний фонд	2007 Разом	2008 Загальний фонд	2008 Спеціаль- ний фонд	2008 Разом
Операційні надходження всього	249 285,6	53 143,4	302 429,0	410 375,1	33 112,8	443 487,9	515 834,9	89 472,0	605 306,9
Операційні видатки всього	228 529,5	48 941,9	277 471,4	346 284,6	22 282,7	368 567,3	477 796,1	80 281,4	558 077,5
Операційний баланс	20 756,1	4 201,5	24 957,6	64 090,5	10 830,1	74 920,6	38 038,8	9 190,6	47 229,4
Фінансовий дохід	325,9	0,0	325,9	936,1	0,0	936,1	4 478,8	5,6	4 484,4
Виплата доходу за зобов'язаннями, обслуговування боргу	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Фінансовий баланс	325,9	0,0	325,9	936,1	0,0	936,1	4 478,8	5,6	4 484,4
Поточний баланс	21 082,0	4 201,5	25 283,5	65 026,6	10 830,1	75 856,7	42 517,6	9 196,2	51 713,8
Капітальні надходження всього	600,0	12 405,4	13 005,4	900,0	32 947,1	33 847,1	0,9	40 137,1	40 138,0
Капітальні видатки всього	13 723,1	12 696,2	26 419,3	45 431,7	37 024,0	82 455,7	48 331,8	47 292,5	95 624,3
Капітальний баланс	-13 123,1	-290,8	-13 413,9	-44 531,7	-4 076,9	-48 608,6	-48 330,9	-7 155,4	-55 486,3
Баланс після капітальних видатків	7 958,9	3 910,7	11 869,6	20 494,9	6 753,2	27 248,1	-5 813,3	2 040,8	-3 772,5
Надання пільгових кредитів громадянам на будівництво житла (з урахуванням повернення	943,4	0,0	943,4	943,4	-28,9	914,5	2 075,4	-70,5	2 004,9
Профіцит/дефіцит	7 015,5	3 910,7	10 926,2	19 551,5	6 782,1	26 333,6	-7 888,7	2 111,3	-5 777,4
Фінансування	-7 015,5	-3 910,7	-10 926,2	-19 551,5	-6 782,1	-26 333,6	7 888,7	-2 111,3	5 777,4
БАЛАНС	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: дані Сумської міської ради

За результатами 2008 року місто зберігає позитивний операційний баланс бюджету, проте у зв'язку з уповільненням динаміки економічного розвитку міста, спричиненої кризовими явищами в економіці України, темп зростання операційних доходів суттєво уповільнився за одночасного збереження високого темпу зростання операційних видатків. Це призвело до зменшення (на 37%) операційного профіциту бюджету міста у 2008 році, порівняно з попереднім бюджетним періодом.

У 2008 році, як і у попередніх бюджетних періодах, головним джерелом формування операційних надходжень бюджету міста Сум виступають податкові надходження, зокрема податок з доходів фізичних осіб. При цьому у 2008 році, у зв'язку із застосуванням (у жовтні-грудні відповідного року) адміністрацією багатьох підприємств та організацій м. Сум вимушених адміністративних відпусток та скорочень робочого часу, що було пов'язано з погіршенням результатів господарської діяльності цих підприємств, темп зростання обсягу надходжень податку з доходів фізичних осіб у місті уповільнився, порівняно з попереднім бюджетним періодом, на 14,2 в. п. Це відповідно вплинуло на темп зростання обсягу податкових надходжень.

Зростання обсягу платежів штрафів та інших операційних надходжень до бюджету м. Сум у 2008 році, порівняно з попереднім бюджетним періодом, пов'язане зі

збільшенням обсягу надходжень плати за оренду цілісних майнових комплексів (за загальним фондом) та власних надходжень бюджетних установ, зокрема інших джерел їх надходжень (за спеціальним фондом).

У 2008 році м. Суми зберігає статус міста-донора та перераховує кошти до Державного бюджету в обсязі перевищення за розрахунками Міністерства фінансів України прогнозного обсягу доходів над розрахунковим обсягом видатків місцевого бюджету. Зокрема у 2008 році бюджетом міста було перераховано до Державного бюджету 27,8 млн. грн. (у 2,2 рази більше, ніж у 2007 році).

Як і у попередніх періодах, у 2008 році з метою розширення джерел фінансування загального фонду, Сумська міська рада проводила активні операції з тимчасово-вільними бюджетними коштами, що мало наслідком надходження до бюджету міста 4,5 млн. грн. відсоткових платежів банків. Це, а також відсутність у Сумській міській раді прямих боргових зобов'язань, які б потребували видатків на їх обслуговування, обумовили формування в аналізованому бюджетному періоді позитивного фінансового балансу бюджету міста.

Капітальний баланс бюджету м. Суми у 2008 році, як і у попередніх бюджетних періодах, був негативним, що є типовим для переважної більшості місцевих бюджетів України. При цьому, у зв'язку з тим, що позитивне сальдо поточного балансу бюджету міста було меншим за негативне сальдо капітального балансу, бюджет міста загалом у 2008 році було виконано з дефіцитом обсягом 5,8 млн. грн. Дефіцит загального фонду бюджету міста у 2008 році склав 7,9 млн. грн., тоді як спеціальний фонд бюджету було виконано з профіцитом обсягом 2,1 млн. грн.

У 2008 році, незважаючи на переважання темпів зростання операційних видатків над темпами зростання операційних надходжень, бюджет міста також не залучав позички з єдиного казначейського рахунку.

Дефіцит, що утворився за наслідками виконання загального фонду бюджету міста у 2008 році було профінансовано за рахунок повернення тимчасово вільних бюджетних коштів з депозитних рахунків, що призвело до зменшення ліквідності бюджету. Так, показник ліквідності бюджету за загальним фондом у 2008 році (з урахуванням коштів, розміщених на депозит) перебував на помірному рівні та складав 4,2%, проти 7,9% за наслідками виконання загального фонду бюджету у 2007 році. Показник ліквідності бюджету за спеціальним фондом у 2008 році був високим і складав 13,0%, проти 22,5% за наслідками виконання бюджету у 2007 році.

Виконання доходної частини бюджету міста

Затверджений на 2008 рік з урахуванням змін план за доходами бюджету м. Сум без урахування трансфертів було виконано на 106,8%.

Структурні пропорції формування доходної частини бюджету міста Сум у 2008 році, як і у попередніх періодах, були типовими для більшості місцевих бюджетів України. Найвагомішими джерелами доходів бюджету міста були

податкові надходження та офіційні трансферти. Обсяг податкових надходжень бюджету м. Сум у 2008 році збільшився, порівняно з попереднім бюджетним періодом, на 35,8%, на що, передусім, вплинуло збільшення обсягу надходження податку з доходів фізичних осіб та плати за землю.

Уточнений план за надходженнями податку з доходів фізичних осіб у 2008 році було виконано на 103,0%. Цього вдалося досягти переважно за рахунок закладених у I половині 2008 року позитивних тенденцій: збільшення середньомісячної заробітної плати, поступової легалізації виплат заробітної плати, позитивних тенденцій до зростання доходів низькооплачуваних верств населення через державне підвищення мінімальних соціальних гарантій. Водночас у II півріччі 2008 року у зв'язку з загостренням кризових явищ у економіці країни темпи зростання фонду оплати праці та заробітної плати у місті уповільнилися, що негативно вплинуло на обсяги надходжень податку з доходів фізичних осіб.

Слід зазначити, що для бюджету міста Суми характерним є прийнятний рівень диверсифікації надходжень податку з доходів фізичних осіб у частині найбільших платників податку. Зокрема у 2008 році на 20 найбільших платників податку з доходів фізичних осіб припадало 33,4% загального обсягу надходжень податку. Водночас, слід наголосити на доволі значній питомій вазі ВАТ «Сумське машинобудівне науково-виробниче об'єднання ім. М.В. Фрунзе» у структурі надходжень податку з доходів фізичних осіб (14,5% за підсумками 2008 року), а відтак, фінансова забезпеченість бюджету міста певною мірою залежить від ефективної господарської діяльності зазначеного підприємства.

Затверджений на 2008 рік з урахуванням змін план за доходами спеціального фонду бюджету м. Суми без урахування трансфертів, та коштів, отриманих із загального фонду склав 143,4%. Це пов'язано з перевиконанням уточненого плану за надходженнями від реалізації комунального майна, тоді як план за надходженнями від реалізації землі було виконано на 19%. У 2009 році очікується збереження тенденції до падіння попиту на земельні активи та комунальне майно спричиненої загальною негативною макроекономічною динамікою у країні. Це, у свою чергу, може ускладнити процес акумулювання доходів бюджету розвитку та здійснювати капітальні вкладення.

Виконання видаткової частини бюджету міста

Затверджений на 2008 рік з урахуванням змін план за видатками бюджету м. Сум без урахування коштів, що передаються до спеціального фонду, було виконано на 97,9%. Серед іншого, це пов'язано з тим, що рішеннями виконавчого комітету Сумської міської ради (від 02.12.08 № 664, «Про заходи щодо економного та раціонального витрачання коштів міського бюджету» та від 10.12.2008 № 692, «Про організацію бюджетного процесу в 2008 році та в першому кварталі 2009 року») було затверджено заходи, спрямовані на економію та раціональне використання бюджетних коштів. Зокрема було передбачено зменшення обсягів споживання енергоносіїв не менше ніж на 10%; скорочення видатків на послуги зв'язку, відрядження, транспортні послуги, паливно – мастильні матеріали, інші товари і

послуги; припинення реконструкції, та ремонтів адмінбудівель, придбання комп'ютерної та іншої техніки тощо. Крім цього, на рівень виконання окремих видаткових статей вплинуло неперерахування чи перерахування не у повному обсязі трансфертів з Державного бюджету.

Прийнятний рівень виконання річного плану за видатками у 2008 році мав наслідком зменшення кредиторської заборгованості бюджету міста станом на 01.01.2009 р.

Складовою частиною витрат бюджету міста у 2008 році залишаються кошти, що передаються до Державного бюджету. При цьому, як і у попередніх періодах місто у повному обсязі виконує план своїх зобов'язань, щодо перерахування вилучення до Державного бюджету. У 2008 році до Державного бюджету було перераховано 27,8 млн. грн. (у 2,2 рази більше, ніж у 2007 році).

Міський бюджет на 2009 рік

Плановими показниками на 2009 рік обсяг доходної частини бюджету міста без урахування трансфертів та коштів, що передаються до спеціального фонду, було зменшено на 7%, порівняно з виконанням у 2008 році. За загальним фондом доходи бюджету міста було затверджено в обсязі 501,8 млн. грн. Темп росту надходжень загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), які враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів відносно показника виконання у 2008 році, склав 95%. Темп росту власних доходів, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів відносно показника виконання у 2008 році, склав 98,7%. Темп росту офіційних трансфертів з Державного бюджету відносно показника виконання у 2008 році склав 99,3%.

Доходну частину спеціального фонду міського бюджету м. Сум на 2009 рік без урахування трансфертів та коштів, що передаються із загального фонду встановлено у обсязі 46,2 млн. грн. (на 24,7% менше за фактичний рівень виконання у 2008 році). Це пов'язано з очікуваним зменшенням у 2009 році доходів бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ.

Видаткову частину бюджету м. Сум на 2009 рік затверджено в обсязі 587,5 млн. грн., що складає 89,9% фактичного виконання у 2008 році.

Видаткову частину міського бюджету на 2009 рік розраховано виходячи з пріоритетних напрямів забезпечення в повному обсязі видатків на виплату заробітної плати, відповідно до штатної чисельності; проведення розрахунків за комунальні послуги, енергоносії, які споживаються бюджетними установами, відповідно до затверджених лімітів, зменшених на 5%, та прогнозного підвищення проти діючих на кінець 2008 року цін і тарифів на послуги. Видатки на інші статті розраховані, виходячи з фінансових можливостей міського бюджету.

Плановий обсяг вилучення до Державного бюджету встановлено у обсязі на 13,6% меншому за фактичний показник виконання у 2008 році.

Боргові зобов'язання міста

Протягом 2008 року бюджетом міста кошти з єдиного казначейського рахунку не залучались та запозичення до бюджету розвитку не здійснювались. Таким чином, станом на 01.01.2009 р. прямий борг Сумської міської ради був відсутнім.

Станом на 01.01.2009 р. сума консолідованого боргу м. Сум складає 10 715,3 тис. грн. та складається з простроченої кредиторської заборгованості бюджету та непогашеного залишку за кредитами, залученими комунальним підприємствами міста.

Перспективи залучення коштів у майбутньому

У 2009 році Сумська міська рада планує здійснити випуск облігацій внутрішньої місцевої позики обсягом 50,0 млн. грн. Кошти від розміщення облігацій планується спрямувати на придбання тролейбусів та ремонт доріг м. Сум.

Орієнтовна відсоткова ставка за вказаним запозиченням складатиме 17% річних. Співвідношення обсягу видатків на обслуговування боргу з запланованим на 2009 рік обсягом видаткової частини загального фонду бюджету м. Сум складає 1,7%, що не суперечить чинному законодавству.

З урахуванням здійсненого запозичення, обсяг прямого боргу Сумської міської ради має збільшитися до 50,0 млн. грн. Таким чином, прогнозне пряме боргове навантаження (співвідношення обсягу прямого боргу з запланованим на 2009 рік обсягом доходної частини бюджету м. Сум без урахування трансфертів) складе 11,7%, що є низьким борговим навантаженням на бюджет міста.

Висновок

За результатами аналізу кредитний рейтинг м. Суми підтверджено на рівні «**uaA-**», прогноз «**стабільний**».

Генеральний директор

С. А. Дубко

Начальник відділу муніципальних рейтингів

О. К. Самойлова

Провідний фінансовий аналітик

П. В. Трощинський

Додатки

Бюджет м. Суми у 2004-2008 рр., представлений у форматі бюджетного балансу, тис. грн.

ПОКАЗНИК	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Податкові надходження	123 091,6	155 691,6	198 408,7	281 922,5	382 899,8
Платежі, штрафи та інші операційні надходження	14 608,9	17 807,5	22 584,8	36 888,2	49 528,6
Отримані трансферти без урахування внутрішніх трансфертів та трансфертів до спеціального фонду	39 836,4	52 347,3	81 435,5	124 677,2	172 878,5
Операційні надходження всього	177 536,9	225 846,4	302 429,0	443 487,9	605 306,9
Поточні видатки	114 083,9	158 675,2	192 659,3	244 122,9	338 120,7
Субсидії та поточні трансферти	53 516,9	51 534,5	84 812,1	124 444,4	219 956,8
Операційні видатки всього	167 600,8	210 209,7	277 471,4	368 567,3	558 077,5
Операційний баланс	9 936,1	15 636,7	24 957,6	74 920,6	47 229,4
Фінансовий дохід	96,7	274,3	325,9	936,1	4 484,4
Виплата доходу за зобов'язаннями, обслуговування боргу	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Фінансовий баланс	96,7	274,3	325,9	936,1	4 484,4
Поточний баланс	10 032,8	15 911,0	25 283,5	75 856,7	51 713,8
Капітальні надходження	4 891,5	5 623,5	11 616,4	14 659,2	22 439,9
Субсидії та трансферти на здійснення капітальних видатків	1 162,0	2 248,5	1 389,0	19 187,9	17 698,1
Капітальні надходження всього	6 053,5	7 872,0	13 005,4	33 847,1	40 138,0
Капітальні видатки	16 511,5	19 976,8	23 283,4	56 342,4	65 499,4
Капітальні трансферти без трансфертів до бюджету розвитку	1 043,9	44,7	2 346,9	9 456,1	13 810,9
Капітальні трансферти до бюджету розвитку	1 162,0	2 248,5	789,0	16 657,2	16 314,0
Капітальні видатки всього	18 717,4	22 270,0	26 419,3	82 455,7	95 624,3
Капітальний баланс	-12 663,9	-14 398,0	-13 413,9	-48 608,6	-55 486,3
Баланс після капітальних видатків	-2 631,1	1 513,0	11 869,6	27 248,1	-3 772,5
Надання пільгових кредитів громадянам на будівництво житла (з урахуванням повернення)	293,8	941,1	943,4	914,5	2 004,9
Профіцит/дефіцит	-2 924,9	571,9	10 926,2	26 333,6	-5 777,4
Фінансування	2 924,9	-571,9	-10 926,2	-26 333,6	5 777,4
БАЛАНС	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: дані Сумської міської ради

Фінансування бюджету м. Суми у 2004-2008 рр., тис. грн.

ПОКАЗНИК	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2007 рік	2008 рік
Профіцит/дефіцит	-2 924,9	571,9	10 926,2	26 333,6	-5 777,4
Фінансування	2 924,9	-571,9	-10 926,2	-26 333,6	5 777,4
Зміни залишків	4 225,3	-1 671,9	-10 621,4	-6 333,0	-8 223,1
залишок на початок року	9 554,7	5 329,4	7 001,3	17 622,7	23 955,7
залишок на кінець року	5 329,4	7 001,3	17 622,7	23 955,7	32 178,8
Зміни обсягів депозитів та цінних паперів, що використовуються для управління ліквідністю	-1 300,0	1 100,0	-300,0	-20 000,0	13 003,1
Повернення коштів з депозитів або пред'явлення цінних паперів	2 700,0	5 100,0	7 180,0	9 500,0	44 893,1
Розміщення коштів на депозитах або придбання цінних паперів	4 000,0	4 000,0	7 480,0	29 500,0	31 890,0
Інші розрахунки	-0,4	0	-4,7	-0,6	997,4
БАЛАНС	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Джерело: Фінансове управління Сумської міської ради